

ՄԱՀԿ

ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՏՈՒԿ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՇԱԲԱԹԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԱՌՏԵՆԻՆ ՏՆՏԵՍԱՌԹԵԱՆ, ՆՈՐՈՅԹԻ

ՉԵՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

ԿԱՆԱՅԻ ՀԱՐՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԻՐԵՐՈՒ

ԺԹ. ՏԱՐԻ

Նոր Շրջան, Թ/ւ 39

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

ՕՐԻՈՐԴ ԱՂԻՍ ՄԱՆՈՎԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԴԱԼՖԱՆԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱԹԻՂՏ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՐ

ՕՐԻՈՐԴ ԵՒԴԻՆԷ ԳՐԱՄԱՃԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ՉԱՊԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌԻ

Գ/ն 40 փարա

Տպագրութիւն ՄԱՂԻԿ, Կալաթա.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 50 զրուշ. Վեցամսեայ 25 զրուշ :

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 54 զրուշ. Վեցամսեայ 27 զրուշ :

ԱՐՏԱՍԱՀԱՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 12 ֆրանք :

Ծանուցման, բաժանորդագրութեան եւ թերթին վերաբերող ամէն կարգի գործառնութեանց համար զիմել մի՛ միայն՝

{زاغيك غزتهسى}

درعليهده غلطهده قورشونلى خاندە نومرو ۷

Շ Ա. Բ Ա. Թ Ա. Թ Ե Ր Թ «Ծ Ա. Ղ Ի Կ»

Կ Պոլիս, Ղալաթիա, Գուրչուշուլու խան, Թիւ 7

JOURNAL "DZAGHIK,"

Constantinople, Galata, Kourchoum Han, N° 7.

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն

ԱՍԵՂՆԱԳՐՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԺԻՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԶԱՆԱԶԱՆ ՆԻԻԹՈՑ

ԾԱԼՃԵԱՆ ԵՒ ԹԱՎԾԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԹԱՅԹԻԶ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Զապթիէ ճափսէսի Թիւ 63

Ապրանաց տեսակներու ճոխութեամբ ու չափաւոր գիներով ծախող հոնրածանօթ այս հին Վաճառատունը Եւրոպական առաջնակարգ դործարանաց հետ միշտ ունեցած յարաբերութեանց շնորհիւ կը գտնուի պատրաստ հաւաքածոյ մը ասեղնագործութեան եւ օժիտի վերաբերեալ նոր ու ընտիր նիւթերու, ինչպէս մետաքսեայ կերպաներ, աթլազ, թաւիչ, թաւթա, ոսկեղօծ ու արծաթեայ դուտ ու անդուտ թելեր (խաս եւ խամ սրբա), ճերմակեղէնի համար ընտիր պոօտէներ, վալանսիէն ու մետաքսէ թանթէլաներ, ճեմակքըթան, գաղղիական ընտիր չապիկի կերպաններ, բլքէներ, գունաւոր պաթիսթներ եւ այլն եւ այլն:

Ձեռագործ բանուած ու սկսուած դանաղան ճոխ նիւթոց հաւաքածոյ մը պատրաստ կը գտնուի:

Կ. Պոլսոյ եւ Գաւառաց դպրոցական հաստատութեանց համար մասնաւոր ղեղչ կ'ըլլայ:

Վաճառատան մէջ կը գտնուի միշտ պատրաստ ասեղնագործի ծագրիչ մը:

ՇԱՀԱԹԱԹԵՐԹ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

(623) ԺԸ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 39

1 ՅՈՒՆԻՍ 1906

ԱՅՅԱՔԱՐՏԻՆ ԱՆԴԻԻ ԿՈՂՄԸ

ՆՏԻՐ թուղթէ պղտիկ պահարանի մը վրայ իմ հասցէս՝ աղաւաղուած տառերու սխալ հանդիպադրութեամբ մը խառն ի խուռն, նաեւ գիրերու բարեկամ բնոյթը՝ արդէն իսկ ինծի ճանչցուցին հեղինակին իսկութիւնը, առանց այդ գաղտնիքի թուղթէ որմիկը պատուելու։ Սոսիւրական տգէտ ծանօթուհի մըն է ան որ ստէպ կը դրէ ինծի բաներ, զորս կարդալու համար արտասովոր ճիգերու կոչում մը դժուարաւ կը զլանամ ինքզինքիս, ոչ միայն տառերու ձեւին քմայական տարազներուն, այլ և անոնց աչքառու լծորդութիւններուն համար չստ հեղ, որ ինծի առաջին մէկ երկու ընթերցումիս տարբեր հանգրուան մը կ'առաջնորդեն, վերջէն միայն, բանական օժանդակութեամբ մը յայտնուելով։

Ուստի հապճեպը չունիմ հետաքրքրուելու թէ այդ նամակիկը ո՛ւրիշ եկած կրնայ ըլլալ ինծի, և վստահօրէն ու առանց նեղուելու կը բանամ դայն։

Ապահովաբար չեմ սխալած, և արագաբար կ'անցնիմ անոր ընթերցման։ Բայց երբ ընթերցում բառ կը մտաբերեմ, թերեւս հսկայ սխալ մը ըրած եմ և չափազանցութիւն չըլլար երբ փրկեմ բացատրութիւնս ըսելով թէ դայն կը գուշակեմ աւելի քան կը կարդամ։

Սմէնէն սովորական և գործածական բառերն իսկ զերծ չեն մնացած իրենց տառական և իմաստի խեղաթիւ բռններէն, որոնց մեծապէս նպաստած ալ է զրական լեզուով մը յայտնուելու բռնն մարմաջը, որ ընդհանրապէս այս կարգի ազէաներուն յիշի մը իրաւունքը կուտայ:

Բայց ի՞նչ որ հրաշալին է և ա՛լ աւելի յատկանշական ինքնութիւնը այդ այցաքարտին, անոր անդիլի կողմի վերտառութիւնն է: Փափկանկատութեամբ մը փոխենք իր բռնն անունը և ենթադրենք որ այդ ծանօթունին կոչուած ըլլայ տիկ. Բ. Թ:

Հիմայ, այցաքարտին ետի գին է, ուր անկնաջ մակդիրը, անունն ու մականունը կը փայլի... Ֆրանսերէն գիրերով: Բայց զաւելջը կատարեալ ընծայելու համար անփութութիւնը չունենանք մոռնալու որ անկինը այդ լեզուին այբուբենն ալ չի գիտեր, չի ճանչնար ամենեւին: Թէ որքա՛ն պզտիկ մնացած զգացի ինքզինքս իր հաշտոյն՝ որ սեռակիցս է, դժուար ըլլայ թերեւս ըսել հոս. բայց ասիկա հաւատար է ենթակային համար ամենապարզ բանի մը հետ:

Ընդհանրապէս հայ կիներու ուրոյն դասակարգի մը համար ծիծաղելի ունակութիւն մըն է այս պարագան, որոնք առա՛նց իրենց մօրը լեզուին տարրական յօդաւորումներուն կարեւորութիւն տալու, բացարձակապէս անգէտ ու թեթեւօղիկ, Ֆրանսերէն տպագրել կուտան իրենց այցաքարտերը, Ֆրանսերէն ակզնատառեր կը գործածեն իրենց ձեւակերպչներուն, առարկելով թէ տգեղ են հայ գիրերու ձեւերը, և որ աւելին՝ Ֆրանսերէն ոսկեղօծ կը դրոշմեն իրենց ազօթադիրքերուն վրան իրենց անուններուն առաջին գիրերը:

Կը հասկնամ որ մայրապետանոցներու օտարաւորը մթնոլորտին տակ սնած աղջիկներ այս թեթեւօրոյր ընթացքը ունենան, ասուկ սորվին իրենց տո՛մային բարքերը, իրենց լեզուն, իրենց գրականութիւնը, բայց ի՞նչ կը պատահի այս կարգի բոլորովին անգէտ ու տարիքը առած կիներուն մանաւանդ, որոնք իրար անցած երեւոյթով մը իրենց տգէտ դատաստանը չեն յապաղեր տո՛մային նո՛յն իսկ ամէնէն նոյն իրական բարքերու մասին: Ո՛վ կը ներշնչէ անոնց օտարասիրութեան այդ ոգին, որ նոյն իսկ ենթարկուողէն չհասկըցուած իր աւերումները կը գործէ: Որ և է նմանօրինակ պարագայ իր արդարացումը կ'ունենայ երբ մարդ գիտակցօրէն կը շարժի, այդ պարագային ուղիւստ հարցումն ալ իր լուսարանութիւնը կ'ունենայ, որուն կրնանք համոզուիլ կամ ոչ, այդ լուսաբանութեան առաւել կամ նուազ ճշմարտանմանութենէն, և ոչ ոք կրնայ մեղադարձիլ ըլլալ որ, ուրիշ մը իր գիտակցութեամբ իր տեսակէտով կը շարժի. և հետեւ աբար ոչ ոք կրնայ բռնադատել ուրիշ մը որ իրեն

կերպով չի գործեր, այլ՝ իր անձնական համոզումով: Բայց բոլորովին կ'ալափոխուի պարագան, երբ խնդիրը կ'անդ կ'առնէ անանկ կէտի մը վրայ, ուր ազիտութիւնը, օտարամտութիւնն ու ցուցամտութիւնը թեւ թեւի տուած կը սոնքան առողջ գիտակցութեան մը սկզբունքներուն դէմ: Տգէտներու դէմ մաքաւիլը, փորձառւոյնները թերեւս դիմանալ թէ ո'րքան անտանկի է և որ կը յանգի վերջապէս այն եզրակացութեան որ նմանողութիւն կը կոչուի: Տգէտը մըշտ կը սիրէ նմանցնել երևոյթներէն միայն զատուելով, առանց ներհայեցողութեան, առանց գննութեան, կոյր զկուրայն:

Ասոնք ռամիկ ալ չեն բուիր, վասն զի՝ եթէ այդպէս ըլլային ամբապէս կառչած պիտի մնային իրենց ըմբռնումներուն, որոնք կը ձգտին նախկինը (թէեւ աղաւաղուած) պահպանել: Արդի ագէտները ռամիկ չեն, անոր համար որ փոփոխական են և օտարամոլ և թէ բոլորովին ցուցադրուելու կը տենչան քան ճշմարիտ ռամիկներու պահպանողութեան: Մէկ խօսքով՝ բարուց ապակոնութեան զոհեր են անոնք և միւս կողմէն անգիտակ վարակողներ:

Գիւտ քանիներ կը համբնք արդեօք մեր պզտիկ համայնքին մէջ ասանկ, որոնց սրտին մէջ բոյն դրած ըլլայ այս ո'րքան ծիծաղելի նոյնքան ալ ցաւալի թեթեւութիւնը: Զարչրիկ մեր խեղճ ոսկեղինիկ լեզուն բւրաւոր տառափառներով և անդին, թուղթին անդիի կողմը փայլիլ անծանօթ լեզուի մը իրար եկած քանի մը տառերով: Խեղճերը չեն գիտեր դուցէ որ բախտն ալ իր խաղերը ունի, և կը ներկայանայ առիթ մը, ուր իրենց ունայնամտութիւնը դէմ յանդիման կուգայ չարածճիկ մէկուն, որ հաճոյքը կ'ուսենայ զիրենք նեղելու իրենց խելքը չհասած մէկ բանին հետքը կրելուն:

Ո՛ր իրենք և ո՛ր Ծրաններէն այցաքարտ:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌԻ

ԳԵՂԱՐՈՒՆՍՏԱԿԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԻՌ ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՆԵՐԸ

Գիտութեան զլխաւոր նկատառումները — որոնք՝ մասամբ Ծաղիկի 33 և 36 թիւերուն մէջ բացատրեցինք — աստիճան մը ևւս արտայայտելու և սնոր ամբողջական էութիւնը որոշելու համար, կ'արժէ տակաւին մէկ քանի զլխաւոր կէտերն ալ ուսումնասիրել:

Նախ՝ զխառնութեան մէջ, հանրութեան ոչ համակրանքը զրաւելոյն եւ ոչ ալ անոր կամաց պէտք եւ հպատակիլ, ինչու որ գիտական հեղինակութիւն մը արդէն անորմելի եւ զմայլեցուցիչ տեսք մը կ'ունենայ: Բայց գեղարուեստին բուն նպատակը այս չէ եւ համայնքին ուրիշ սովորական իրերէ զգացած հաճոյքը՝ արուեստագիտական ո եւ է գործիք: մը արտաբերած հիացման երբէք չի նմանիր: Եթէ այս մէկը մէկու ներհակ երկու եզրերը միեւնոյն հիացումը եւ ազդեցութիւնը ներգործէին, այն ատեն արուեստագէտը՝ զխառնութեան անապառ դանձկնորը լքելով եւ ինքնութիւնը հանրութեան քմահաճոյքին յանձնելով՝ անոր գերին պիտի ըլլար որ դարձեալ իրեն օրստօրէական փոփոխումը ունենալուն՝ թոյլ չպիտի տար արհեստին աւելի փայլուն զարկ մը տալու եւ անմահ տնտն մը շինելու:

Գեղարուեստը արդէն խիստ գերիվեր արժէք մը ունենալուն՝ ուրիշ շնորհի մը ընաւ չը կարօտիր:

Մասնաւորապէս մեր ուշադրութիւնը գրաւող եւ անքննահաճոյ տեսք մը ունեցող առարկաներէն շատերը չեն կրնար գեղարուեստական գործի մը դասէն համարուիլ: Քանի քանի իրեղէններ կան որոնք գիտական ոգի մը չպարունակելով հանդերձ՝ մեզ իրենց կ'անդրադարձունեն ո եւ է գիտական հետք մը չունենալով:

Երկրորդ, զխառնութեան նպատակը՝ սովորութիւնները եւ քառֆերը քարեկարգել չէ:

Դարեր առաջ՝ գծագրութեան դեռ նոր մուտ դոտած երկիրներուն համբաւէր նկարիչները՝ անպատճառ այս մասը նկատողութեան առնելով, իրենց պատկերացուցած սուրբերուն ընդէն երկար ժառառէն մը կը գծագրէին, անոր վրայ ի հաստալից խօսք մը կամ օրինական հատուած մը զրկելով: Թէեւ գիտական հեղինակութեանց մէջ բարձրութեւն բարեկարգման նպատակով ազդեցութիւններ ներմուծել կարելի է, բայց այդ ազդեցութիւնը անոր հետեւութենէն կախում ունի եւ չէ թէ գիտութեան պայմաններէն կամ հանգամանքներէն:

Արդէն արուեստագիտական տիպար նկոյշ մը, ընդհանուրի կրթութեան կը նպաստէ եւ դադափարները՝ ամեն տեսակ գեղեցկութեանց տեղեակ ըլլալու վարժեցունելով, վայելուչ տեսքեր կ'ուսուցանէ:

Գիտութեան մեջ նիւթական շահ մնտոնել անօգուտ ըլլալուն պատճառաւ, պարզ արհեստները կը տարբերին արուեստագիտական նրբութեամբ պարաստուած իրեղէններէն: Այս սովորական արհեստները մարդոց նիւթական նշտքերուն զոհացում տալու եւ կամ այդ դադափարին ծառայելու նպատակաւ յառաջ եկած են:

Պարզ բաժակ մը միայն ջուր խմելու սահմանուած է, մինչ բաժակի ձեւով կարգ մը արուեստական հմայութեամբ պատրաստուած անօթները՝ զարդի համար, զորս սեպհականացնելու համար ի սրտէ վզացած փափաքնիս, միայն անոնց գեղարուեստական գործ մը ըլլալն է, քանի որ զանոնք չէ թէ մեր պէտքերուն սահմանել այլ շօշափելէ անգամ կ'երկնչինք՝ կասկածելով թէ մի գուցէ անոր վնասուելովը՝ տաղանդի տէր արուեստագէտին գիւտը կորսնցնենք։ Ուրեմն՝ ասոր համար, գեղարուեստական գործ մը լոկ դիտելու և անով մեր ճաշակին գոհացում տալու սահմանուած է և չէ թէ նիւթաիւան ակնկալութեան մը նպատակաւ։

Հին դարերու շէնքերը՝ որոնք աւերակ վիճակ ունենալով, ա'լ չեն կարող օգուտ մը ունենալ, — ինչո՞ւ իրենց գեղեցկութիւնը եւ արժողութիւնը չեն նուազեր՝ մինչեւ իսկ նորակառոյց վիճակէն աւելի իրենց ազդեցութիւնը ներգործելով մեր սրտերուն մէջ։ Ինչո՞ւ...։ Հնութիւն մը եթէ գիտութեան էութիւնը չը ճանչցողներու ակնարկին առջեւ գեղեցիկ երևոյթ մը ստանալու համար ներկուի և նորոգուի, իր արժողութիւնը կը կորսնցնէ։ Հետեւաբար պարզ արհեստներուն նպատակը օգուտ մը արտաբերելու չը ծառայեր, քանի որ սոսկ գործածուելու, այսինքն վասնուելու կամ ոչնչանալու համար կը պատրաստուին։

Գեղարուեստական գործքէ մը չա՛ն ակնկալել, գիտութեան քննադէմ հանդիսանալ է և այն նիւթեղէնները որ լոկ օգտակարութիւն մը ընծայելու դադարաբաւ կը կազմուին, անոնք չեն կարող գեղարուեստական հրաշալիք մը համարուիլ։

Իրաւ է որ պարզ արհեստներու սեպհական գոյքերուն մէջ գեղեցիկներ կը գտնուին, բայց անոնց չինուելուն պատճառը գեղեցկագիտական նոյշ մը արտաբերել չէ, այլ գիտութեան չնորհիւ գեղեցիկ երևոյթ մը ստանալ և օգտուիլ անկէ։ Եթէ ճշմարտապէս սիրուն և ճաշակաւոր գիրք մը ունի, այն ժամանակ արուեստական զօրութեամբ ստացած առաւելութեան շնորհիւ՝ գործածուելէ արգելուելով՝ գեղարուեստական հեղինակութեան մը դասէն կը նկատուի։

Ասոնք մանրակրկիտ կերպով բացատրելնուս պատճառը, պարզ և բազադրեալ արհեստներուն միջեւ եղող զգալի տարբերութեան համար է, ապա թէ ոչ մէկըմէկու հետ ընաւ առնչութիւն չունին։

Հին ժամանակներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող նիւթեղէնները եթէ քննութեան բովէ մը անցունենք, գիտութեան՝ պարզ արհեստին հետ զուգորդուած ըլլալը կ'արտայայտուի։ Արուեստագիտական զգացումը, ժողովուրդին մէջ գեւ նոր ծնած պահուն՝ տակաւին գեղարուեստին հետ անբաժան եղող պարզ արհեստները

ընտանեացիք իրենց ազգեցութիւնը ներգործած են, այնպէս որ սովորական բաժակը չինող արհեստաւորը, անոր օգտակարութիւն մը ունենալը դիտնալով հանդիւրձ իր երեւակայած ամէնէն սիրուն ձեւը տալու աշխատած է: Հին ազգերու և մասնաւորապէս գեղարուեստական ճաշակ կրող ժողովուրդներու կողմէ թողուած գործքերը ընհանրապէս այս երկու արուեստներն ալ կը յիշեցունեն, որով իբր հնութիւն ունեցած արժէքնին անգամ մը եւս կ'աւելցունեն դիտականօրէն պատրաստուած ըլլալուն համար: Քանի մօտենանք մեր դարուն, այնքան կը նշմարենք այս վիճակը թէ, պարզ արհեստը՝ գեղարուեստականէն բաժնուելով, հետզհետէ իրեն յատուկ արուեստագէտը ունեցած և իւրովի շարունակած է, մինչեւ որ կրցած է շահու աղբիւր մը դառնալ:

Ժողովուրդին ստիպողականութիւնները աւելնալով, կարգ մը ժողովուրդ իրենց վիճակը բարւոքելու դիտումով արհեստները բաժնած և միայն օգտակարութիւն մը ընծայող աշխատութիւնները իւրացուցած են: Այն երկիրներուն մէջ ուր արհեստները տափալին իրենց հին վիճակին մէջ կը մնան, հոն միայն մէկ տեսակ ժողովուրդի մը, այսինքն՝ ճոխ և համբաւաւոր մարդոց յատուկ ըլլալուն՝ մինչեւ այսօր գիտութեան՝ արհեստին մէջ ներգործած ազգեցութիւնը կը նշմարուի:

Գիտութեան՝ արհեստներուն մէջ ունեցած կիրառումը այսօր աւելի յառաջացած և կարեւորութիւն ստացած է:

Յիրաւի իւրաքանչիւր օր գործածած նիւթեղէններուս գոնէ ձեւը արուեստագիտական գեղեցկութիւն մը և գործածելու միջոցնուս օգտակարութիւն մը եթէ ընձեռելու ըլլայ, բնականաբար աւելի յարգի և կատարուն ըլլալով, անոր ինքնութիւնը չը ճանչցողներուն դէմ, արուեստագիտական նրբութիւններուն արտաբերած համեմատութիւնները կը ծանօթացունի և անմասն չեն թողուր այն հաճոյքէն որ գեղարուեստի սիրահարներուն յատուկ է:

Առկէ զատ, եթէ պարզ նիւթեղէնի մը օգտակարութեան հետ գեղատեսիլ երեւոյթ մըն ալ աւելցուի, այն ատեն արժէքը անոր համեմատ պարտի աւելնալ:

Եթէ երկրի մը արուեստագէտները՝ իրենց հեղինակած նմոյշին արժէքը որոշելու կարող ըլլան, նոյն գործքերը օտար երկիրներու մէջ աւելի կը վնասուին և արագ կը վաճառուին մեծ ընդունելութեան արժանանալով:

Այս կերպով շահուած ճարտարութիւնը՝ երկրին զարգացման և հարստութեան կը նպաստէ: Այս կէտը Եւրոպիոյ մէջ այնքան լուր տարածուած է որ երեւելի գործարաններու մէջ մեծ ծախսեր

վատնուելով մասնաւոր գծադրիչներ և գիտութեան հմուտ անձեր
գործածուելու և բոլոր աշխարհի, հին և նոր ազգերու մէջ տես-
նուած նորոյթները նկատողութեան առնուելով, անոնցմէ՝ գիտական
արուեստին օգտակարութիւն մը ընձեռող մասերը ընդօրինակելու
գրադած են :

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

ԹԵ Ի՞ՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Է ԱՄՈՒՍՆԱՆԱԼ

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ի. Ն. Մ. Ա. Ս.

ԿԻՆ ԱՌՆԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍԸ

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐԻՈՐԴ

ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՑԵՂԸ

Հեղինակ ԲՕԼ ՄԱՆԹԷԿԱՅՅԱ

Մարդարանդրեան ուսուցիչ եւ անդամ իսպիտոյ ծերակոյցին

Ամուսնական երջանկութեան և ազագային համար մեծ կարե-
ւորութիւն չունի սա պարագան թէ մէկէն ի մէկ բաւան կերպով
սիրահարած էք կամ աստիճանաբար, բայց համակրութիւնը պէտք
է գոյութիւն ունենայ ձեր և ձեր կնոջ միջեւ : Աստուծոյ սիրոյն,
դանց մի առնէք այդ բանը և ընտ. հաւատ մի ընծայէք սա ուս-
միկ խօսքին :

— Ամուսնացէ՛ք, եթէ երբեք հարստութեան, ծնունդի և տա-
րիքի բոլոր պայմանները լրացած են : Ետքէն պիտի գայ սէրը :

Ո՛չ, սէրը հաղուադէպ կերպով ի յայտ պիտի գայ և գիպուա-
ծաւ : Բնդհակառակը երեսան պիտի գան փոխադարձ հակակրու-
թիւնները, անհաւատարմութիւնները, անհարազատ դաւակնելու
ծնունդը, ա՛րեղջ աշխուշակից տիգմը, ուր կը տաղլտկի արդի վա-
յելչասէր ու առաքինի ընկերութիւնը : Պէտք է միանգամ ընդ
միշտ հրաժարիլ սիրոյ քաղցր ու խնկելի երանութենէն, եթէ եր-
բէք սիրոյ առաջին թափին մէջ էրիկ մարդն ու կինը իրարու չեն
մօտենար նուիրական սարսափի սարսուռով մը, եթէ երբէք ձեռ-

քերը իրար չեն փնտուեր տենդագին, եթէ երբէք առաջին համարոյ-
րը հեշտանք չի պարզեւեր և առաջին գրկախառնումն ալ՝ զա-
ռանցանք:

* * *

Էրիկ մարդու մը և կնոջ մը միջեւ գոյութիւն ունեցող հա-
մակրութիւնը այն ուղին է որ կրնայ դէպ ի գրախտ առաջնորդել .
բայց այդ ուղին երկայն է . այսպէս՝ գորովի ու մտածումի դաշտը
մոռնելէ առաջ՝ քանի՛ քանի անգամներ նպատակակէտը անհետ
կ'ըլլայ: — Այս մասին լաւ տրամաբանող են վայրենիները միայն,
որոնք ամուսնանալէ առաջ, կը փորձեն զիրար . կը բաժնուին կամ
կ'ամուսնանան՝ փորձին սուած արդիւնքին համաձայն: Բայց մենք,
բարոյասէր ու ամօթխած մարդիկ, պարտինք գուշակելով դո՛հա-
նալ . վա՛յ սխալողներուն:

Բարեբախտաբար, համակրութիւնը, որ ծնունդ կ'առնէ կնոջ
արտաքին պարզ երեւոյթէն, գրեթէ միշտ կը համապատասխանէ
խառնուածքներու համաձայնութեանն առաջ եկած համակրութեան:
Բայց շատերու ներքինը տարբեր կ'ըլլայ արտաքինէն, և պաղպա-
ւակ մարդ մը կ'ամուսնանայ կրակոտ կնոջ մը հետ, և իոխադար-
ձաբար: Շատ մը օրինագրքերու մէջ՝ նկարագիրներու անհաշտու-
թիւնը բաւարար պատճառ մը կը նկատուի ամուսնալուծութեան .
բայց խառնուածքներու անհաշտութիւնը աւելի բեղուն պատճառ
մը չէ՞ առտնին անհամաձայնութեանց: Օրէնսդիրները և աստուած
ծաբանները, այլ և այլ դարաշրջաններու մէջ, վեր առած են այդ
քօղը՝ որ կը ծածկէր սիրոյ լոյնը . բայց անոնց արձակած վճիռ-
ներն և պատրաստած օրինական յօդուածները նպաստած են թէ ոչ
ամուսնական երջանկութեան:

Ժխտական պատասխան մը միայն պիտի կրնամ տալ, քանի որ
արդի օրինագրքերուն մէջ՝ ամուլի մը ամուսնական պարտաւորու-
թիւններն ու իրաւունքները կայացած են մարդկային ցեղին մըջ-
տընջնաւորման մէջ: Ուրիշ քանի վրայ չէ խօսուած հոն, և լաւ
է ատանկ ըլլալը: Բայց ուրիշ անտիպ օրինագրքի մէջ միթէ ո և է
բան չէ՞ ըսուած ու ուսուցուած, մեր անհատական ընթացքը ա-
ռաջնորդելու համար: Այդ մասին կա՞յ արդեօք առաջնորդ մը, և
նոյն իսկ երեք սունոց ժամանակացոյց մը, ինչպէս հրկաթուղիի
ժամանակացոյցերը:

Այսպէս այն քիչ մը բանովն ալ որ գիտեմ այդ մասին, կէս դա-
րու միջոցին էրիկ մարդն ու կինը ուսումնասիրելէ յետոյ իրր բը-
ժիշկ, մարդաբան, հոգեբան, կը համարձակիմ վեր առնել բոլոր
քօղերը, խորաչափել բոլոր խուռչները, չօշափել բոլոր բաբախուն
բազկերակները և թրթռուն ջիղերը:

Երկու ամուսիններու Ֆիզիքական ներդաշնակութեան խոչալը սա բանին մէջ կը կայանայ որ երկուքն անօթութիւն զգան միեւնոյն ժամուն և միեւնոյն բանին համար :

Եւ որովհետեւ հազուադէպ է այդ պարագան , պէտք է որ ամուսնական ճոռոյն նուազապետը , որ միշտ էրիկ մարդը կ'ըլլայ , շա ձայնով սկսի , որպէս զի ձայներու ներդաշնակութիւնը չխանգարուի խաղերու ցածնալուն ու բարձրանալուն հետ : Դժուար գործ մը չէ , եւ երբ մեծ վարպետները կարող կ'ըլլան ներդաշնակութեամբ և չափակցութեամբ վարելու նուազախումբի մը հարիւրի չափ երաժշտական գործինքը , լնակահարար աւելի զիւրին պիտի ըլլայ երկու ձայներու ներդաշնակութիւնը :

Ամէն առաջ մտաբերեցէք որ նուազը երկար տարիներ պիտի տեւէ , հետեւաբար սկիզբէն վարժեցնելու էք նուազախումբի ձեր ընկերը՝ անընդհատ կերպով շարունակելու նուազը , անվտանգ համեմուտ համար նպատակին : Եթէ երբեք երաժշտական կորանիչէն (քրօշ) և կրկնակ կորանիչերէն սկսիք նուազել , կը մեղքնամ ձեր վրայ : Ձեր նուազակիցը պիտի վարժուի այդ գնացքին , որ իրեն համար հարկ մը պիտի ըլլայ , և ձեզի համար ալ ազէտի մը պատահառ :

Ենթադրելով որ ամուսնանաք վաւաշտութիւն չունեցող կնոջ մը հետ , որ զգայութենէ աւելի սիրտի տէր ըլլայ , այդպիսին չպիտի հաւտայ թէ կը սիրուի ինք . գիշերային հսկումներուն թաքուն լուծեան մէջ պիտի արտասուէ , ձեր սէրը չափելով երաժշտական դաշնաւորութեան վրայ՝ շատ շուտ փոխուած : Այս պարագան լայնօրէն ապացուցած եմ ծննդական առողջապահութեան վրայ գրածներովս և ըստ անոնց կողմէ որոնք ինծի հետեւած են միեւնոյն ծամբուն , քանդելով այն պատուարները որոնք կը պաշտպանեն սիրային բաներու տղիտութիւնը . այդ ապացուցումը սա է թէ կիները տակաւին շատ սոգէտ են և սէրը կը չափեն երաժշտական խաղերու նման⁽¹⁾ :

Խորհեցէք ուրեմն սպազային վրայ , որ արագօրէն կուգայ , որ չան քաղցով կը լաիէ խեղճ ներկան , և առաջին օրէն իսկ *andante moderato* սկսեցէք նուազը : Եթէ ձեր միջոցները կը թոյ-

(1) Այս հատորը գրած միջոցիս Գերմանիոյ մէջ հրատարակուեցաւ ինչպիսի գիրք մը սա խորագրով . «Սեւերու պայքարը» (ուսումնասիրութիւն կեանքի համար , լայքցիկ , 1891) : Հատոր մըն է 173 էջէ բաղկացած : Գերմանիոյ գրական հեղինակներուն մէջ ծանօթ կիներն է հեղինակը , որ քանի մը վէպեր ալ հրատարակած է «Թրանց ֆոն Հէմմէրստորֆ» կեղծ անունով :

լատրեն՝ մինչեւ allegretto բարձրացէք, բայց Աստուծոյ սիրոյն,
կորանիչէն ծայր մի տաք նուագը, և ոչ կրկնակ կորանիչէն:

Ամուսնական առողջապահութեան դաշտին մէջ կը թափա-
ռիմ, մինչ անոր նախըթաց պարագաներուն վրայ միայն խօսելու
նպատակ ունէի:

Առանց վայրենիներուն պէս փորձի դիմելու, կ'ուզէք առա-
ջին տկնարկով կռահել ձեր ապագայ կնոջ սիրոյն որքանու-
թիւնը:

Այդ բանին համար նախ ուսումնասիրեցէք աղջկան ընտանիքը
եւ մանաւանդ մայրը, որ իր ջղային զրութիւնը կը փոխանցէ
զաւակներուն, բոլոր յարակից մասերովը զգայականութեան, ըզ-
գաստութեան և ցոփութեան: Ոչ մէկ բան սիրային կարողութեան
չափ ժառանգական է. աչքիս առջեւ ունիմ սոսկալի օրինակներ,
որոնց պատճառը սա է թէ իրենց նշանածին միայն ուշադրութեան
դարձուցած էին, առանց պրօպտելու հօրն ու մօրը կեանքը:

Ես իսկ խորհուրդ տուած եմ բարեկամներէս մէկուն՝ նորատի
աղջկան մը հետ ամուսնանալու, որ մինչեւ այն ատեն ամօթխա-
ծութեան դիցուհին և անըծութեան հրեշտակը կը թուէր ու իրօք
ալ այնպէս էր: Բարեկամիս անցագրին վրայ գրեցի. «Արգելք
չկայ», և ինք որ բարեհաճած էր այդ կնճուռ խնդրին նկատմամբ
մեծ մասնագէտ մը համարել զիս, ամուսնութեան փոթորկալից
ծովուն վրայ սկսաւ նաւարկել, վստահալից ու երջանիկ: Բայց,
աւանդ, քանի մը ամիսէն, ամօթխածութեան դիցուհին Մէնային
մը դարձած էր: Պատճառն ալ սա էր որ զանց ըրած էի հօրն ու
մօրը խառնուածքը հասկնալ:

Այդ քննութիւնը կատարելէ և աղջկան մաքուր անցագիրը
ստուգելէ յետոյ, պարտինք անձամբ ուսումնասիրել զայն:

Բոլոր պայմանները մէկգլի դնելով, եթէ կը փափաղիք հան-
դարտ ու նուաղ պահանջկոտ կնոջ մը հետ ամուսնանալ, սա տար-
րերը փնտռեցէք անոր մէջ.

Խարտեաչ մազեր, կապոյտ աչքեր, ճարպոտ, պայծառ նայ-
ուածք, չարթումներու անմեղութիւն, բնաւ կամ քիչ մը ջղայ-
նութիւն, քիչ մատո չրթունքներ, բնաւ աղուամաղ՝ վերին չըր-
թունքին վրայ, տղոց նկատմամբ մեծ սէր՝ որ բացորոշ նշան է
մայրական զգացումի զարգացման և ամէնէն հզօր սանձը չափա-
զանց տոբամոլութեան դէմ:

Ընդհակառակը կ'ուզէք կրակոտ կին մը ունենալ, անոր վրայ
փնտռեցէք սեւ մազեր ու աչքեր, թուխ մօրթ, թանձր և աղուամա-
ղոտ չրթունք, նիհար մարմին: Այդպիսի կին, ջլախտաւոր, խիստ

դէպոյուն, քմայքոտ, կրակէ նայուածքներ և կորտուի շարժումներ պիտի ունենայ:

Սակայն բոլոր այդ ֆիզիքական ու բարոյական ուրուագիծերը տարրական բաներ են և մեծ արժէք մը չունին ինքնին: Նոյն իսկ պիտի հարկադրուիմ քննադատել քիչ մը առաջ պարզած ուրուագիծերս, թէեւ ամբողջութեան մէջ ճշմարիտ ըլլան և արդիւնք՝ շատ մը զննութեանց:

Դալով խարտեաչներուն և թխագեղներուն, պէտք է դիտել սոսմ որ այն ժողովուրդներուն վրայ կը խօսիմ, ուր ցեղային տիպարներու խառնուրդը առաջ բերած է խարտեաչ, շագանակադոյն և սեւ մազերով կիներ, միեւնոյն քաղաքին, միեւնոյն գիւղին մէջ:

(Շարունակելի)

ՄԱԹԻՆՏ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

ԽՈՅԱՆՈՑԻ ԿԵԱՆՔԸ

ԺԱՆԷԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սերիկնան գիւղին մէջ պզտիկ տուն մը կար ուր կը բնակէր հողագործ Միգերու, իր ընտանիքին հետ: Իրիկուն մը իր հողը հերկելէ վերադարձին՝ հայր Միգերու իր զրան առջեւ նշմարեց զբացուհիներու խումբ մը, որոնք,

— Հասէ՛ք, հայր Միգերու, կը պոռային, ձեր աշխատութեան միջոցին ձեր ընտանիքին վրայ անդամ մ'ալ տուցաւ, հիմա տուանը պիտի գտնէք պէպէ մը:

— Մահչ, ըսաւ, աղնիւ հողագործը ուրախութեամբ:

— Չէ, աղջիկ մըն է պէպէքը, պատասխանեցին:

Հայր Միգերու արդէն երեք աղջիկ ունէր, Միէթ, Նանէթ, եւ Լիզէթ: Չորրորդ մը արդարեւ շատ պիտի ըլլար: Գոնէ այս անգամ մանչ մը եղած ըլլար: Միգերու ներս մտաւ դռնէն յուսահատ: Հոն խնդակցութեան եկող ուրիշ կանանց մէջ գտաւ իր տղայութեան զպրօցական ընկերներէն հին բարեկամուհի մը Մառութա Սուպիրատը: Այս վերջինը ամուսնացած էր Մարսիլիա, նոյն տեղացի մէկու մը հետ, որ կը բանեցնէր մեծաքանակ նպարավաճառանոց մը: Սուպիրատ ընտանիքը ծանօթ էր ամէնուն իր ազնիւ և աշխատասէր ընթացքով:

— Երեզճ Միգերուս, ըստ Մառթա, խնդալով. իր ընկերոջ յուսախաբ դէմքին վրայ, պէտք չէ որ երեսդ կախես այդ պզտիկին համար:

— Ատիկա ըսելը զիւրին է, Տիկին Սուպիրատ, պոտասխանեց Միգերուս, դուք հարուստ էք, բայց չորս դաւակաց տէր ըլլալ եւ անոնք ալ ազջիկ, ու միմիայն ըրիչով ապրեցնել դժուար է:

— Է՛հ, յարեց զուարթութեամբ, տիկին Սուպիրատ, ձեր հայրը, եւ իմ միլիոնատէրնե՛ր էին, այսու հանդերձ կրցան կրթել կարծեմ մէկը հինգ զուակ եւ մի սը վեց: Սախայն կեցի՛ր, կարգադրութիւն մը ընենք, կ'ուզեմ կնքամայր ըլլալ այս պզտիկին: Երբ պէպէքը 12-14 տարեկան ըլլայ, դայն Մարսիլիա՛ խնժի զրկեցէք, զանի մեծցնելու հոգի վրտս կ'առնեմ, ձեզ կը խոտաւնամ զայն խնամել իմ զաւակներուս պէս, որոնց կրտսեր քոյրը պիտի ըլլայ եւ դուք կրնաք ապահով ըլլալ որ մեր տունը լաւ աշխատիլ պիտի սովորի:

Հայր Միգերուս զգուշացաւ մերմել բարի տիկինին առաջարկը ու ինք եւ իր կինը չնորհալալ եղան սրտոնց այս ազնիւ տիկնոջ:

— Բայց յարեց Տիկին Սուպիրատ, բան մըն ալ կայ, կնքամայրերը իրաւունք ունին կարծեմ, իրենք բնորել նորածինին անունը: Իմ սանս պիտի կոչուի Ժանն:

Գեւատի կիներ ու ազջիկներ որոնք համախմբուած էին հոն, բողբեցին: Ժանն շատ պարզ անուն մըն էր գեղջկական, մանաւանդ տիկին Սուպիրատի սանին համար, որ քաղաքաբնակ մը ըլլալու պիտի պատրաստուէր: Աւելի լաւ պիտի ըլլար, կը խորհէին, եթէ նորածինը Սօֆի կամ Իւէն անունով մկրտուէր:

— Երբե՛ք, երբե՛ք, յարեց Մառթա Սուպիրատ: Ես կ'ուզեմ որ զիւղացիները զիւղացի ըլլան եւ բոլոր մազթանքս սա է որ այս պզտիկը ըլլայ պարզ իր անունին պէս: Ժանն պիտի կոչուի ան եւ այնպէս ալ եղաւ:

Ժաննի կնքամայրը մկրտութենէն քիչ յետոյ, վերադարձաւ Մարսիլիա, եւ հոն երկա՛ր տարիներ անցուց առանց վերադառնալու Սերիկնան: Բայց տարին երկու անգամ, Յունուար 1ին եւ Սէն-ժանի տօնին, որ Յունիս ահոյ մէջ կուգայ, կանոնաւոր կերպով ընծաներ կը զրկէր իր սանին: Երբեմն չըջազգեսո մը, երբեմն լամպակեղէն մէկ երկու դոգնոց, երեք կամ չորս կտակէ շապիկներ, կամ զոյգ մը կօշիկ կամ գեղեցիկ գլխարկ մը յարգէ, միմիայն զարդարուած պզտիկ կտալոյտ ժողաւէնով մը:

Ժանն շատ կ'ուրախանար, երբ իրեն կը հասնէր Մարսիլիայէն նուէրներու ծրարը: Իր քոյրերը քիչ մը նախաւնձոտ էին, եւ իրենց իւրաքանչիւրն ալ կ'ուզէր Ժաննին նման կնքամայր մը ունենալ:

— Դուք երջանիկ ես, կ'ըսէին անոր, քեզ գեղեցիկ նուէրներ կ'ընեն, և երբ մեծնաս քաղաքին մէջ տիկին մը պիտի ըլլաս, դուք այն աղոց պէս ես՝ որ կը սպասուի առաջագիններուն մէջ :

Ժամն որ երբէք տեսած չէր իր կնքախայրը, կը կարծէր թէ պարիկ մըն է ան և կը փափաքէր Վա տարեկան ըլլալ երթալու և զայն Մարտիրոս մէջ գտնելու համար : Այս հաճելի վայրկեանն սպասելով, բաւական աղէկ կ'աշխատէր դպրոցը, բայց տան մէջ աշխարհիս ամէնէն ծոյլ աղջիկն էր : Երբեք չէր սիրեր լուալ անօթ մը, սակեւ բանջարեղէն մը ապուրի համար, կամ աւելը առնել մաքրելու համար խոհանոցը : Իր քոյրերը կ'ընէին բոլոր այս անական գործերը : Երբ ժամն սեղան կը նստէր արտօմակով կ'ուտէր ատպկած գետնախնձորը կամ եփուած դդու մը, և կը շփոթէր բոլորովին երբ իրեն հարցնէին թէ ինչպէս պատրաստուած են այս համադամ ուտելիքները դորս ինք կը ճաշակէր :

Ինք միայն կը նայէր որ կերակուրը իր ճաշակին համեմատ պատրաստուած է : Ղանոնք պատրաստել իր գործին չէր դար : Միեթին գործն էր ան, իր անդրանիկ քրոջ որ չատ աղէկ կը հանկար կերակուրի պատրաստութենէն : Պղաղի աղջկան ծնողքը զայն կը շփոցնէին, որովհետեւ իրենց ամէնէն վերջինն էր : Երբեմն, հայրը կ'ըսէր :

— Պղաղի աղջիկինս անարարութիւն բնաւ չի գիտեր, և ժամանակին գալուն կը սպասեմ որ սովի :

— Պահ, կը պատասխանէր մայրը, միթէ տան մէջ չունինք այդ բանով զբաղելու մարդ : Թող ուրեմն որ հանգիստ իր գպրոցական դասերը պատրաստէ, ահա քիչ ատենէն քննութիւնը կը հասնի, պէտք է որ մեր ժամն ալ աճապարէ ստանալու համար իր ուսմանց վկայականը, երթալ գտնելու համար իր կնքախայրը :

Որ. ժամն կ'օգտուէր իր ծնողաց իրեն նկատմամբ ունեցած այս սկարութիւնէն և չատ հեշտ կեանք մը կը վարէր, առտունները ուշ կ'ելլէր, և մինչեւ իսկ կը փափաքէր որ իր նախաճաշը անկողնին մօտ բերեն :

— Ժամն, եկուր ճաշը դուք պատրաստէ այսօր, կ'ըսէր Միեթ, ես այժմ կ'սովիմ :

— Ու ժամն կը պատասխանէր թէ, ճաշ պատրաստել չէր գիտեր և մէկ կողմ կ'երթար :

Երբ իր սրտին խորը պրպտէինք, պիտի տեսնէինք թէ ժամն այնպէս կը խորհէր որ խոհանոցը ուղիւս տեղ մըն է, և թէ անով զբաղիլ բնաւ չի վայլէր իրեն : Երկրորդ՝ տեսա՛լ մը արհաւիրահանք կը զգար ամէն տեսակ ձեռանկան աշխատութեանց համար : Իրեն

այնպէս կուգար որ կրթութեամբ երիտասարդ աղջիկ մը կոտորնանայ տան աշխատութեանց զբաղելով : Ընկերներէն ոմանք կը քաջալերէին իր այս սխալ և թերի գաղափարը , անոր կ'ըսէին թէ այսպիսի գործեր անյարմար են ապագային Մարսիլիա բնակող երիտասարդ աղջկան մը համար :

Այս խօսքերը կը խանգարէին խեղճ պղտիկին ուղեղը , և այն աստիճանին հասած էր՝ որ անպատկառ կը պարծենար ժանն իր անճարակ և անկարող ըլլալուն վրայ : Ժամանակ , ժամանակ , գիւղին մէջ , ողջամիտ տանտիկիներ ժանէթը կ'ամօցնէին իր ազիտութեանը և ծուլութեանը համար : Ժանն սրամտելով ուսերը վեր կը բարձրացնէր : Նիթէ զինքը ծաղրէին , ինչ որ կը պատահէր յաճախ , ինքզինքը կը մխիթարէր խորհելով որ քիչ ատենէն պիտի դառնուէր իր բարեմիտ կնքամօր քով :

Վերջապէս օրը հասած էր Մարսիլիա դառնուելուն :

Նպարեղինաց մեծ գործատան մը մէջ ուր բազմադաս դործաւորներ կ'երթային կուգային , և ուր աշխատութեան եռեւեռի մը կը տիրէր , 13 — 14 տարեկան աղջիկ մը թեւը կողով մը անցուցած կը կենար զարմացած դրան սեմին վրայ : Ժանն էր ան որ տեսնելով որ ոչ ոք իրեն ուշադրութիւն կ'ընէ յառաջացաւ քանի մը քայլ և ըսաւ երկչոտութեամբ :

— Տիկին Սուպիրատը կրնամ տեսնել արդեօք :

— Խնամակալուհին , այնպէս չէ՞ , ըսաւ գործատորը որուն իր խօսքը կ'ուղղէր , աջ կողմի դռուէն մտէք , գործատան խորը , ու բակին մէջի քովի տի ձախ դռուը զարկէք :

Ժանէթ ճամբայ ելաւ շաքարի և բրինձի պարկերու մէջէն : Երբ դրան մէջ հասաւ , սիրաւ քիչ մը տրոփել սկսաւ : Սակայն քաջութեամբ բլթակը վեր վերցուց և ինքզինքը դտաւ բակին մէջ : Ջրհանի մը մօտ մեծ և հսկայ կին մը չըջադգեստը հանգրիճած բազուկները մերկ , օճառի փրփուրները մինչեւ արմուկը , տաշտի մը մէջ ճերմակեղէններ կ'աճառէր :

Անշուշտ խոհարարուհին է , մուտաց ժանն ինքնիրեն , ու մօտենալով քիչ մը .

— Ներողութիւն Տիկին , կրնամ խօսիլ տիկին Սուպիրատի հետ՝ եթէ կը հաճիք :

Կինը գլուխը վերցուց չուսով .

— Օհ , սանուհիս է , ազազակեց ուրախութեամբ , ճիշտ իր անդրանիկ քրոջը Միէթին կը հմանի : Ու իր տարածած բազուկները քիչ մը ետ դարձնելով չը թըջելու համար պղտիկ ճանապարհորդուհին՝ ծռեցաւ և Ժանէթի այտերուն խանդակաթ համբոյրներ դրոշմեց :

Հակառակ այս սրտազին ընդունելութեան՝ ժանէթ բոլորովին չուարած կ'երեւար: Ուրեմն, տիկին Սուպիրատն էր, կ'ըսէր ինքն իրեն, զարմայմամբ: Արդարեւ, այս մեծ կինը՝ որ կ'աճառէր այնքան քաջութեամբ ճերմակեղէնները, երբէք չէր նմանէր ընաւ իր երազած պարիկին: Տիկին Սուպիրատ շատ լաւ նշմարեց երիտասարդ ազնկան զարմացկոտ կերպարանքը, բայց անոր երկչոտութեան շուտ վերահասու եղաւ: Մնաց որ անոր շատ ժամանակ չը ձգեց երկայն բարակ խորհրդածութիւններ ընել տալու, և մտածելով որ զայն խրախուսելու լաւագոյն միջոցը զբաղեցնելն էր, զայն տարաւ խոհանոց, հոն կտրեց երկու լայն չերս հայ և զայն ուռփով պատելէ ետք:

— Ըաշէ, քու տարիքդ ունեցողի մը համար՝ ազուոր հացաչերտէն ազէկ բան չկայ ճամբորդութենէդ յողնութիւնները մեղմուլու համար, ըսաւ: Ասկէ վերջը դործի մէջ քաջ պիտի ըլլաս, այնպէս չէ: Ինծի օգնելու ճիշդ ժամանակին հասար: Մեր Անթուանէթը քիչ մը հիւանդ էր, քանի մը օր ինքզինքը հանգստացնելու համար մօրեղծօրը տունը զրկեցի և բոլոր անարարութիւնը իմ վրաս կը ծանրանայ:

Ժանէթ զարմանքէ զարմանք կը թափառէր թէ ինչպէս իր կնքամայրը կ'ընէր բոլոր ընտանեկան գործերը: Երբ ազնիկը հացաչերտը կերաւ ու լմնցուց, տիկին Սուպիրատ մեծ գոգնոց մը անցուց ժանէթի վիզը, և զայն փաքիկ և խիստ մաքուր լուացարան մը տարաւ:

— Դե՛ղ տեսնեմ, պզտիկ, դուն պիտի լուան ամանները մինչև որ ես աւարտեմ իմ լուացքս, զգուշացիր որ բան մը չը կոտրես, ըսաւ:

Այս յանձնարարութեան վրայ, տիկին Սուպիրատ դուռը դուրս ելնով աներեւութացաւ: Ժանէթ երազել կը կարծէր, ու շատ չփոթած էր: Երբ սուսուսով մը խոկ լուալ չէր սորված: Սակայն հրամանը գործադրել պէտք էր: Եւ սկսաւ դործի, ձախաւեւութեամբ և դանդաղութեամբ, այնպիսի մէկու մը պէս որ իր ըրած գործէն չի հասկնար: Անօթ լուալը այնքան զժուարին գործ մը չէ և սակայն անճարակի մը համար ո՛րչափ դժուար: Եւ իրօք, ինչ է աման լուալը. — զանոնք իր քով հաւաքել, կէս եփուած ջուրին մէջ զարձնել զանոնք արագութեամբ և թիթեւութեամբ, ցողունը արագապէս պիտիկնէր, լուալ զգուշութեամբ, և իրար չը բաղխել զանոնք չորցնելու ամանին մէջ շարուած ասէն:

Այս տարբերակն, համեստ գիտելիքները չը զիտցողը բնական է թէ պիտի ազտատուի, մեծ ազմուկ՝ պիտի հանէ, ամանները պիտի խոռէ սխաւաւակներուն զարնելով: Ահա՛, ինչ որ ժանէթի

պատահեցաւ : Երկար ժամանակ կար որ լուացարանին առաջն էր ,
երբ ծիծաղկոտ տիկին Սուպիրատի գլուխը տեսնուեցաւ ահա
բաց դռնէն :

— Էյ պղտիկ աղջիկ , գոչեց հաճոյքով , արդեօք արուեստա-
գիտական նկարներ կը գծես սկաւառակներու վրայ , ահա ժամէ
մը աւելի է որ քեզ կ'սպասեմ : Եւ սակայն յանցանքը իմա է , քեզի
չափէ աւելի յանձնարարեցի բան մը չը կոտրել , անշուշտ ասոր
համար է որ այդչափ դանդաղօրէն կը շարժիս . իմ սկաւառակներս
հաստատուն են սակայն , վաղը կրնաս լուալ այնքան շուտ , որքան
շուտ կը լուայիր անշուշտ քու տանդ մէջ :

Ժանէթ համարձակեցաւ ըսել թէ իր անօթ լուալը առաջին
անգամն էր . բայց իր անճարակութեան պատճառաւ թրջած հա-
գուտները կրնային մասնել ամէն բան : Ընդհակառակը տիկին
Սուպիրատ իր թեզանիքները վար առած և իր չըջաղգեստին քը-
ղանցքը շտկած՝ իր նոր լմնցուցած աշխատութեան ամենափոքր
հետքը իսկ չէր կրեր վրան : Իրիկուան դէմ սե. յարդերով զար-
դարուած և մանուշակի սիրուն փունջերով զլխարկը դրաւ . իր
ուսերուն վրայ ցփսի մը մը առաւ և առաջարկեց Ժանէթի պտոյտ
մը ընել նաւահանգիստին կողմը :

Երբ վաճառանոցին մէջէն տնոցան՝ բոլոր գործաւորները յար-
գալի կերպով բարեւեցին վարպետին կինը , և Ժանէթ ալ նշմա-
րեց որ իրաւ իր կնքամալը աղնուական տիկնոջ նկարագիր մը
ունէր :

Բ.

Ժանէթ իր զարմանքը չէր կրցած զսպել սակայն և կը խորհէր
թէ աղնուական տիկին մը ինչպէս իր ձեռքովը կ'աշխատի : Պտոյ-
տէն վերադարձին տիկին Սուպիրատ ճաշի պատրաստութեան վրայ
խօսելով հարցուց իր սանուհիին թէ խոհանոցի վրայ ինչ գիտէր :

— Հիմա , պղտիկս յարեց Տիկինը , կը տեսնեմ որ ատկաւին
վարժուած չես : Մեղք . խոհանոցի կեանքը այնպիսի կեանք մըն է
որուն պէտք է վարժուած ըլլայ ամէն աղջիկ : Եթէ տուն մը կա-
ռավարել չգիտնայի , շատ պիտի նեղուէի հիմա : Մեր վաճառանոց-
ները այն ատեն այսօրուան պէս կազմակերպուած չէին , պղտիկ
աշկերաններ ունէինք , զորս պէտք էր անուցանել , բաւական մեծ
աշխատութիւն մըն էր ընթերցել պատրաստել այս ամէնուն . եթէ
սպասուհի մը գնէի իմ տեղս , աւելի վնաս պիտի ըրած ըլլայինք
քան թէ չան . որովհետեւ խնայողութեամբ և կատարեալ կարգա-
պահութեան շնորհիւն է որ կրցանք երկու ծայրերը իրար բերել ա-
ռաջին տարիները : Ամենէն պարկեշտ և ամենէն աշխատասէր աղա-

խինր երբէք կամովին չպիտի ուզէր ընել այն հաշիւները զորս պէտք է որ ընեմ ես :

Սոսեղով հանդերձ, տիկին Սուպիրատ՝ խոհանոցին մէջ կ'երթար կուգար և ժանէթ չափէ դուրս կը դարմանար անոր աշխատութեան ու ճարտարութեան վրայ, որով մօր կտոր մը կը դարձնէր սանին մէջ և փոքր տապակի մը մէջ ալ իւզով բանջարեղէնները կ'եփէր և ապուրը կը խառնէր որ կ'ենար կրակարանին վրայ : Սեղանին վրայ խոհանոցին ամանները լաւ չփռած կը փայփլէին դարակին վրայ, ամենէն վերը փոքր պոսակներու շարք մը կը գտնուէր, իրենց մեծութեան կարգաւ :

— Կնքամայր, խոհանոցդ սրբան գեղեցիկ է և բարեկարգ, ըսաւ վերջապէս ժանէթ, ես մինչեւ ցարդ այնպէս կը կարծէի թէ խոհանոցի մէջ աշխատիլը աղատտ լան է :

Տիկին Սուպիրատ սկսաւ խնդալ :

— Պզտիկ անփորձ, սր բանը աղատտ է եթէ մաքրութեամբ ընես :

Ժանէթ գրեթէ հաշտուած խոհանոցին հետ, յաջորդ օրն իսկ սկսաւ օգնել իր կնքամօրն՝ որ այնչափ դիւրութեամբ կը պատահարէր ճաշը, այնպէս որ փոքրիկը կը խորհէր թէ անոր տեղը անցնիլ շատ դիւրին պիտի ըլլար : Ժանէթ տիկին Սուպիրատի առաջարկեց որ շուկայ դացած ժամանակ իր տեղը զինքը դնէ կեղակուրին վրայ հակելու : Արդարեւ նախաբանը յաջող չեղաւ, որովհետեւ համեմալ գետնախնձորի կերակուրը այրեց և լուբիայի աղցան մը համեմեց քարիւղով :

— Լա՛յ ինձ, գոչեց տիկին Սուպիրատ, ներս մտնելով, ի՛նչ է աս, ի՛նչ հոտ է, շուտ, գնա՛, բեր ուրիշ սան մը որպէս զի հոն պարպենք գետնախնձորները, քանի որ ժամանակ կայ սնկէ մաս մը աղատելու :

Ու տիկին Սուպիրատ փոխեց անօթը զգուշանալով այրած մասին չղպցնել որ սեւացած էր սանին յատակը : Յետոյ համը նայեցաւ :

— Անուշահամ չէ, ըսաւ հոպտանքով մը, բայց վերջապէս կ'ուտուի և պէտք է որ մարդ իր անփորձութիւնը տուէ : Ու երբ աղցանը քննեց, պատահեց յոնքերը, բանի մը չէր ծառայեր ան, անտանելի հոտ մը և դառն համ մը ունէր, թափելէն զատ ուրիշ ճար չկար :

— Արդարեւ, պզտիկս, կերակուր եփելը քու գործդ չէ, ըսաւ, այլ ես չխօսինք ատոր վրայ : Ես հիմա ճարպով ձուաղեղ մը սլիփի չինեմ քու քարիւղէ աղցանիդ փոխարէն, դուն ալ առ այս աւելը և զնա մաքրէ ճաշասենեակը :

Աւա՛ղ, խեղճ ժանէթը աւելլու ալ վարժ չէր : Առանց ան-

կիւնները նկատողութեան առնելու՝ կը պատեցնէր իր աւելը ապարդիւն, ասդին սնդին հարուածներ կուտար կարասիներուն և փոշիի յորձանքներ կը յարուցանէր։ Տիկին Սուպիրատ ներս մտաւ յանկարծ ու տեսաւ թէ սենեակը փոշիով լեցուած է։

— Աղջիկս, ըսաւ բարկութեամբ, կը կարծես որ այդպէս ընելով կը մաքրես, փոշիները չի տեսա՞ր, քիչ վերջ երբ սեղանը դնես, դաւաթներուն, սկաւառակներուն վրայ ամբողջ փոշի պիտի նստի, չիտակը ըսելով մաքուր պիտի ըլլայ, և իմ մարդիկս դո՛ւ պիտի մնան, թերի կերակուրով և աղտոտ սեղանով մը պիտի մեծարենք զանոնք, այնպէս չէ՞։

— Ահ, կնքամայր, սրճափ դժբաղդ եմ, աղաղակեց ժանէթ բարձրաձայն լալով, կը տեսնեմ որ բան մը չեմ արթեր։

— Յուսահատելու պատճառ մը չունիս, ժանէթ, յարեց տիկին Սուպիրատ։ Իրաւ, բան մը չես գիտեր, բայց դեռ ժամանակ ունիս սորվելու, չառ կը զարմանամ որ այս 14 տարեկան հասակիդ իսկ, թողած են քեզ առանց բան մը սորվեցնելու, նոյն իսկ սնահան աշխատութիւններուն այլ ու բէնը, ու նորածին աղու մը պէս ագէտ կը ներկայանաս ինծի։

— Բայց, կնքամայր, որո՞ւ մտքէն կրնար անցնիլ որ դուք տնական գործոց կը զբաղիք, դուք որ հարուստ էք։

— Ահաւասիկ հոտ իսկ է սխալդ։ Այն որ հարուստ է, պէտք չէ աշխատի և տան կառավարութիւն չը գիտնայ, հէ՛. նախ մենք հարուստ չենք ինչպէս որ կը կարծես։ Կաւագոյն կերպով կը չափնք, ահա բոլորը, բայց ինչո՞ւ, որովհետեւ ամենքնիս ալ կ'աշխատինք։ Նոյն իսկ եթէ հարուստ ըլլայի՝ և ծառաներ գործածէի, կը կարծե՞ս որ օգտակար չը պիտի ըլլայի անոնց լաւագոյնը հրամայելով։ Արդէն կնոջ մը համար իր տունը լաւ կառավարել գիտնալէն աւելի մեծ հաճոյք մը կրնայ ըլլալ։ Հիմա եկուր որ քեզի ճարպով ձուագիզ մը պատրաստել սորվեցնեմ։

Երկու տարի ժանէթ Մարտիրիա մնաց։ Օր մըն ալ կնքամայրը դումար մը դրաւ անոր դրպանը և չառ մը ընծաներով զրկեց զայն իր ընտանիքին քով, որպէս զի երթայ ամիս մը կենայ։

Հետեւեալ օրը ժանէթ իր ծնողաց քովն հասած էր արդէն։

Դժուարաւ ճանչցան զինքը։ Քաղաք դայած ատենը նիհար էր ու կորաքախակ՝ դպրոցական աշխատութիւններէն։ Քաղաքածքն ալ ծանր էր ու երկրուն նայուածք մը ունէր։ Հիմա ուժեղ մէկը դարձեր էր, լայն ուսերով, թեւերը տան գործերէն զօրացած ու ճկուն, արագ և թեթեւոյն, և վառվռուն աչքերով։ Վրայէն դուրս կը հասկցուէր թիւ բնաւ սովորութիւն չունի ժամանակը ի դուր կորսնցնելու և իր չորջրը դանուած բաներուն ուշադրութիւն դար-

ձընելու : Երբ տունէն ներս մտած էր , մայրը միայն հոն էր , որ իր զաւակին չնորհալի կերպարանքը տեսնելով սքանչացաւ : Քիչ վերջը հայրն ալ տուն եկաւ : Ազջիկը ողջագութելէն յետոյ , հայր Միգեւրու գնաց կամաց մը իր պարկին մէջէն բան մը փնտռելու , և անկէ հանեց գեղեցիկ փարփար մը , որ արտին պահապանին կողմէ ընծայ տրուած էր ի փոխարէն անոր պարտէզին փորուելուն :

— Ահա' , ըսաւ հայր Միգերու , գոհ կերպարանքով մը երեք-ցընելով փարփարը ազջկանը դիմաց , որսած էին ասիկայ ժաննին վերադարձին խնջոյք մը ընելու համար , բայց ո՞վ յանձն պիտի առնէ այս փարփարը պատրաստել : Մայր Միգերուն երբէք կեանքին մէջ որսի միտ չէր խորոված , Միէթը պիտի կրնար ընել , բայց այն ալ տարիէ մը ի վեր մոտակայ ագարակապանուհիի մը քով ծառայութեան մտած էր : Ժանէթ չուտով մը թեւերը հանգրիճեց , առաւ իր պարկէն խոնանոցի գեղեցիկ գոգնոց մը , և անմիջապէս փետտեց կենդանին , մաքրեց և անդամները կապեց եփելու համար : Կենդանին չատ լաւ եփուած էր՝ երբ քոյրերը վերադարձան մետաքսի մանարանէն՝ ուր դրաւած էին : Քոյրերը չափէ գուրս զարմացան տեսնելով առաջուան ժանէթը լաւ տաշտիկոյ մը փոխուած :

— Ի՜նչ , ի՜նչ , հիմա կերակուր եփել զխտե՞ս :

— Քիչ մը , պատասխանեց ժանէթ , կնքամայրս չատ բաներ սորվեցուց ինծի :

— Ինծի նայէ , ժանէթ , ըսաւ Լիզ ճաչէն վերջը , քիչ մը չաւրամտութեամբ , Մարսէյլ գացած ատենդ կնքամայրդ երեւակայացածիդ պէս ողբներուն նման երկայն դիպակէ չըջագեատով և ձեռքը երկայն գաւազանիկով գտար :

Ժանէթ չկրցաւ խնդուքը զսպել ու տեսածը պատմեց :

— Տիկին Սուպիրատը բարի ոգի մըն է , յարեց հայր Միգեւրու , որովհետեւ երկու տարուան մէջ գործունեայ տանտիկին մը դարձուց , ձեռքէն բան մը չեկող ազջիկս : Ալ այսուհետեւ կը հաւատամ թէ՛ մարդ մը ազջիկ զաւակին երեսէ՛ն ալ կը խնդայ , բաւական է որ ան դիտնայ տանտիկնութեան արուեստը :

Թարգմ. ԵՒԳԻՆԷ ԳԱԲՍՄԱՃԵԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

2որեկեզուեան Խօսակցութիւն, (Հայ-Գաղ-Անգղ-Գերմ.), հեղինակ
Չ. Տ. Ս. Փափագեան, էջ 320, Տպագրութիւն Յ. Մատթէոսեան:

Երէկունէ ի վեր, ունեցած գրքերուս վրայ հատ մըն ալ աւելցաւ: Գեղեցիկ տպագրութիւնով և լաւագոյն կազմով պզտիկ սիրուն գիրք մը զոր հօրեղբայրս նուէր կը զրկէ ինծի:

Առաջին ակնարկով իսկ կ'ըմբռնեմ թէ օգտակար հրատարակութիւն մըն է ան, որ իրեն նպատակ ունի չորս լեզուէ խօսակցութիւն սովորեցնել անհատին, տարիքը կամ դասակարգը ինչիւր չէ, որովհետեւ գիտենք թէ ի՞նչ դասակարգերու պատկանող եւ ի՞նչ տարիքներ ունեցող մարդիկ կան, մեր մէջ, երկու սեռէ, որոնք իրենց մայրենի լեզուէն դատ ո'չ մէկ լեզու գիտեն, անոնք կարողը ի տուայտանքի մը մէջ կը սահմակին, կը մնան, երբ իրենց դէմքն օտարական մը ըլլայ, ու հարկադրուած ըլլան հետեւաբար իրենք, նոյն օտարականին լեզուովը խօսելու:

Ու այս տեսակէտով, կը խորհիմ թէ ո'չ մէկ հրատարակութիւն կրնայ զրականադէս և ուղղակի օգտակար ըլլալ ու է անհատի, քան նմանօրինակ աշխատութեան մը հրատարակութիւնը որ սակայն այնչափ դիւրին դործ մը չերեւար, և յայտնի է թէ ո'րքան աչքի լոյսեր գողցած է հեղինակէն:

Գրքին երիտասարդ հեղինակը սակայն կ'երեւայ թէ մասնաւոր ընդունակութիւն մը ունի մանրակրկիտ և քրտնաջան հրատարակութիւններով զբաղելու, քանի որ, ո'րքան չեմ սխալիր, այս օրերս այս 2որեկեզուեան Խօսակցութեան հետ, հրատարակած է նաեւ Հայերէնէ-Անգլիերէն բառարան մը, ինչպէս կը տեղեկանամ զրեթէ բոլոր թերթերէն:

Անգրագառնալով դրադատականիս նիւթ եղող հատորին, թէ ինչո՞ւ զիւրին դործ մը չէ անոր պատրաստութիւնը, բաւական է թղթատել բոլոր էջերը գրքին, հասկնալու համար թէ հեղինակը ո'րքան ժամանակ զոհած է իւրաքանչիւր լեզուէ իւրաքանչիւր բառին վրայ, և ո'րքան ջանք ըրած է չը հետեւիլ ասկէ առաջ երեւցող նմանօրինակ հրատարակութիւններուն, որոնք «Խօսակցութիւն» անուան տակ, կը յիշեմ որ, բանաստեղծութեան և փիլիսոփայութեան վրայ կը ճառէին և զուրկ էին բոլորովին ժողովուրդին համար մատչելի առաւելութիւններէ, այսինքն ա՛յն տեսակ խօսակցութիւններէ որոնք ամէն օր, ամէն ժամ կրնան պատահիլ ամէն տեղ, ինչպէս բնակարանի, վաճառատան, դպրոցի, եկեղեցիի, փողոցի, պարտէզներու և շողենաւաներու մէջ:

Եւ իրօք, հեղինակը առանձնապատուկ և հաղատակայարմար ուղղութիւնով մը օժտած է իր գիրքը, դասաւորելով ամէն կարգի խօսակցութիւն, ամէն կարգի բառ, միշտ դրական ուղի մը տնկեալով իրեն :

Այսպէս, Տիեզերք բառը կ'առնէ, ու յաջորդաբար պիտի տեսնես Աստուած, երկինք, շուսին, մոյրակ ևն. : Երկիր բառը կ'առնէ ու յաջորդաբար պիտի տեսնես կաւ, խիճ, քարահանք ևն. : Ձոր բառը կ'առնէ եւ պիտի տեսնես աւազան, լիճ, վտակ, ջրվեժ, հոր, ծով ևն. , ու այսպէս շարունակաբար :

Յետոյ կուգայ բուն խօսակցութիւնը որուն մէջ պիտի կրնաս գտնել ամէն պէտքի, ամէն պարագայի համար հարկ եղած խօսքերն ու բառերը, հարց պատասխանի ձևով, այնպէս որ համեստ հեղինակին Չորեքեզունեան խօսակցութիւնը ըսածը կարելի է բարեփոխել սապէս, Չորեքեզունեան հաւանազիսական խօսակցութիւն, քանի որ մարդու, թէ այր ըլլայ ան թէ կին, ծնելէն մինչեւ մահուան օրը, պատահած բոլոր պարագաներուն մէջ հարկ եղած խօսակցութիւնը կրնաս գտնել հոն կատարեալ կանոնաւորութեամբ :

Տեսակ մը կեանք ուրեմն այս գեղեցիկ ու սիրուն հատորը, ուրկէ անբաժան չը կրնար ըլլալ մարդ եւ որուն իրենց հիացումը յայտնած են արդէն Պէրպլեանի, Մէնէվիլեանի, Մր. Ալէնի եւ Մր. Պարնմի նման հեղինակութիւններ :

Հայ կիները ու աղջիկները ո՛րքան պիտի կրնային օգտուիլ այս հրատարակութենէն, երբ գիտենք թէ անոնցմէ չատեր, օտար լեզուով մը խօսելու համար հոգի կուտան շատ անգամ և իրենց թերի դաստիարակութիւնով ծիծաղելի բառեր և խօսակցութիւններ կ'արտասանեն իրեւ օտար լեզու :

Բայց թէ բնա՛ւ թերի կողմ մը չունի այս գիրքը, անկարելի է պնդել բնականաբար, քանի որ ամէն մարդկային ձեւնարկ, ինչպէս հեղինակը կ'ըսէ, զուրկ չի կրնար ըլլալ թերութիւններէ եւ այս մանրակրկիտ աշխատութեան մէջ ալ շատ բնական է որ սըխալներ սպրդած ըլլան :

Դրքին արժէքը անո՛վ մեծ է որ լաւադոյն ուղղութիւն մը ունի իրեն և կարելի չէ որ ո և է ընթերցող օգուտ մը չի քաղէ անկէ :

Այս իսկ է կարծեմ հեղինակի մը առաջին պարտականութիւնը որուն մէջ թերացած չըլլալուն համար կ'արժէ կրկնակի շնորհաւորել «Չորեքեզունեան խօսակցութիւն»ին երկրասարդ աշխատասիրողը :

ՆՈՐԵՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒՂԻՆ

Ասկէ երկու երեք տարիներ առաջ ընկերութեան մը մէջ ինծի ներկայացուցին վառվռուն և գեղանի մանկամարդուհի մը որ հակառակ տեղացի մը ըլլալուն բնա՛ւ իր վրայ չէր կրեր արեւելքցիի մը հովերը: Առաջին անգամիկ պիտի ըսէի թէ քարիզուհի մըն էր ինք, եթէ տանտիրուհին զինքը չբացայայտէր հետեւեալ կերպով:

Տիկին Զապէ՛ղ, ծանօթ արուեստագէտ-մօտիւր:

Արուեստագէտ-մօտիւր, կը խորհէի ինքնիրենս, եւ տակաւ համակրանքս կ'աւելնար իր վրայ, մանաւանդ զիտեղով իր արգելադրի մէջ դրած այն ինքնատիպ ճաշակը, որ հակառակ պարզ ըլլալուն, չհասկցուած բան մըն էր մեր նոյն ճիւղը մշակող կարուհիներու համար իսկ: Այլ աւելի կը հպարտանայի մանաւանդ որ այդ քիչերու միայն յատուկ ճաշակը հայուհի մըն էր ունեցողը: Կեանքիս մէջ չղբաղած մէկ ճիւղիս, հանդերձայնութեան վրայ զանազան հարցումներ ըրի իրեն, որոնց պատասխանեց ախորժով և արուեստական անա՛նկ բացատրութիւններով, որոնք կը մատնէին այդ ճիւղին իր ունեցած յափշտակումը:

Այլ այդ օրէն ի վեր հաճելի մտառիկաբար եղած էր մաքիս, եւ կը խորհէի քրոջս հարսանեկան հանդէսին կրելիք հագուստս անոր ճաշակով ու անոր պատրաստել տալ: Ի՛նչ շնորհալի պիտի ըլլար ան հարկաւ, և ո՛րչափ պիտի զանազանէր զիս միւսներէն:

Բայց չոր բախտը չէր ուղած զիս այդքան աչքառու տեսնել և քիչ օրէն իմացայ որ այդ համակրելի արուեստագիտուհին Բարիզ ուղեւորած էր, իր զարգացումը աւելի կատարելագործելու: Այն ժամանակ անձնատիրութեամբ մը թէեւ դժգոհ մնացի այդ բանէն, բայց միւս կողմէ բանականութիւնը զիս կը թելադրէր աւելի ուղղադատ ըլլալու: Ինզհանութիւն չա՛նք իմ չա՛նէս վեր էր միշտ: Եւ այդ հասուն տաղանդը ա՛յլ աւելի կատարելագործուած վերահասակով՝ ճշմարտապէս պարծանքը պիտի կազմէր մեր սեւին: Ժամանակն ալ քիչ մը օգնեց ինծի որ մտնեամ ամէն բան. բայց ինչ որ չկրցայ երբեք ուրանալ՝ այն հաւատքս եղաւ որ հարսնիքի հագուստս հարկաւ աւելի ազէկ պիտի երեւար եթէ ինք կարած ըլլար:

Անցեալ օր սակայն, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը նորէն նոյն տիկնոջ սրահին մէջ տեսայ զինքը. տանտիրուհին արժանաւոր դրուատիքով մը անոր տաղանդը գնահատելէ վերջ, աւելցուց որ աւելի՛ ճարտարութիւն ձեռք բերած է ան հիմայ և նոյն իսկ վերակայուած Բարիզի ձեւագիտական ակադեմիայէն: Այս առթիւ

վուայ եքաւիկնէ այցելութեան արդու զարդ մը յանձնարարեց ա-
նոր: Տանախրուհին ուզեց որ փորձին օրը ընկերանամ իրեն տիկի-
նին նոր բայած աքրչիկն, կ'ուզէի արդէն: Անցեալ շաբաթ օրը
գացինք, Բերայի մեծ ճամբուն վրայ խոշոր աքառքըմանի մը
երկրորդ յարկը, մէջէ մէջ ընդունելութեան և փորձի յատուկ ճոխ
սրահներ, կէս մը զարդարուած դեռ, երկու շաբաթէ ի վեր: Կողմ-
նակի սրահին պատին վրայ կը փայլի արուեստագէտ Տիկինին վը-
կայականը չըջանալուած: Յետոյ մեզ վեր առաջնորդեց իր աքրչիկն
ուր կարգ մը գործաւորուհիներ իր վերին հսկողութեանը տակ գըլ-
խահակ կ'աշխատէին արիւն քրտինքի մէջ՝ նոյն օրը անպատճառ
յանձնելու հինգ մեծահարուստ ընտանիքներու յանձնարարած
զգեստը: Գործը ինքնին մեծ բան մը ըլլալ կը խոստանայ իր ա-
ռաջին քայլերուն մէջ և նախաձեռնութիւնը գովելի: Մանկամարդ
արուեստագիտուհին որ՝ մարմնացումն է իր արուեստին՝ ամէն եզա-
նակի եւրոպա պիտի այցելէ նորանոր նիւթեր բերելու. արդէն իսկ
իր քով ճոխ մթերք մը կայ ամառնային արդու զարդերու յատուկ:
Ախրացած էի զինքը նորէն տեսնելու, և այս անգամ մանա-
ւանդ արուեստի հսկայ յառաջդիմութեան մը մէջ, զոր պիտի
մտղթէի սրտանց ա'մէն հայ ազգկան:

ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐ

Մեր նախորդ հարցումին Տիկինին պահանջումին, որուն նիւթն
էր զարդերու զեւեղումը, ձեռքի պատասխանած են.

Օրք. Էլիզ Չէրչեան (Պանորմա), Հալիսիմէ Յովսափեան,
Մարիամ Սրապ (Պարտիզակ), Լուիզ Աճէմեան, Սիրանոյշ Ֆէրման-
եան, Մուսի Բիւրքճեան, Անգինէ Հ. Տէր-Սոկի, Շնորհիկ Գ.,
Արաքսի Պետրոսեան, Աղունի Մկրտիչեան, Վերմին Հանըմեան,
Նելլրիկ Բէօքճեան, Էլիզ Հանըմեան և Պ.Պ. Վահէ Փափաղեան,
Մկրտիչ Թիւյիզեան, Խորէն Աստուրեան, Արրահամ Թիմուրեան, Հ.
Հայրապետեան, Ա. Սանթիկեան, Համբարձում Ասլահունի, Սմբատ
Նուպարեան, Ռուբէն Գաղանճեան, Յակոբ Սարրաֆեան, Միհրան Ս.
Դալֆեան, Առաքել Շապոյեան, Վահան Ամատունի, Սարգիս Պօչ-
նակեան (Պարտիզակ), Յովսէփ Ատիսեան, Օհան Պաղարեան,
Դաբրիէլ Պապիկեան, Սիմօն Պապիկեան, Պօղոս Բալապըլքեան,

Պօղոս Շապուղեան, Գրիգոր Խէմպէկեան, Նշան Հ. Գօմբետեան, Յակոբ Լուսիկեան և Արշակ Սիմօնեան, հետեւեալ կերպով.

1	5	3
5		5
3	5	1

որոնց մէջէն վիճակով կ'ստանայ Պ. Սմբատ Նուպարեան (Բերա) երեք ամսուան Ծաղիկ:

Իսկ ամուսնոյն պահանջութիւն ճշդիւ պատասխանած են.

Օրբ. Լուիզ Աճէմեան, Էլիզ Չէրչեան և Պրբ. Վահէ Փափաղեան, Առաքել Շապուղեան և Յակոբ Սարափեան, հետեւեալ կերպով.

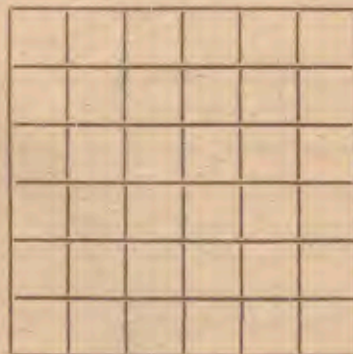
0	9	0
9		9
0	9	0

որոնց մէջէն վիճակով կ'ստանայ Օր. Լուիզ Աճէմեան (Իւսկիւտար) վեց ամսուան Ծաղիկ: Կը խնդրուի յիշեալ օրիորդէն իր հասցէն հաղորդել մեզ, կանոնաւորապէս կատարելու համար թերթին առաքումը:

Հինգերորդ հարցում

$$3+14+30+18+43+3=111$$

Այս թիւերը հետեւեալ երեսունըվեց յառակուսիներուն մէջ այնպէս մը շարելու է որ ամէն կողմէ և անկիւններէն դումարուելով 111 ըլլայ:

Պիտի վնասուել լուծման ճշդութիւն և ճաշակ: Վիճակով պիտի արուի չահողին մէկ տարուան Ծաղիկ: Լուծումները կ'ընդունուին միմիայն այս թուղթին վրայ, մինչեւ յառաջիկայ Գշ. խորիկուն:

Չ. Տ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գործնական բառարան

Հայերէն-Անգլիերէն

Ե Ի

Չորեքէզուեան խօսակցութիւն

Հայ. Գաղ. Անգլ. եւ Գերմ.

Գործ. բառարան. — Գործնական բառարանը որ կը բաղկանայ 507 էջերէ, կը պարունակէ 40000է աւելի բառեր, ոճեր, ասու-
թիւններ, և շն. հայերէնէ անգլերէն, եւ պատրաստուած է մեծ խո-
նամուլ ու գլխաւոր հետեւողութեամբ Websterի հոյակապ բառա-
գիրքին: Անհրաժեշտ ամէն անոնց որոնք պէտք ունին ճշմարտա-
պէս գործնական բառարանի մը:

Գին լաթակաղմ 35 դահեկան

Չորեքէզուեան խօսակցութիւն. — Այս հատորն ալ, որուն մասին
խօսած էինք արդէն Ծաղիկի մէջ, կը բաղկանայ 320 էջերէ, եւ կը
պարունակէ երեք մասեր.

Ա. Մաս. — Բառագիտութիւն,

Բ. Մաս. — Խօսակցութիւններ, այցելութեան, զնման, վաճառ-
ման, ճամբորդութեան, եւն. եւն. ի վերաբերեալ:

Գ. Մաս. — Տոմսեր, նամակներ, հրաւիրագրեր եւ վաճառակա-
նական թղթակցութիւններ:

Այս հատորին շնորհիւ, որ ամէն մարդու հաւասարապէս կրնայ
օգտակար ըլլալ, կարելի է խիստ կարճ ժամանակի մէջ սահուն
կերպով խօսիլ վերոյիշեալ լեզուները:

Գին լաթակաղմ 12 դահեկան

Երկու հատորներն ալ առանձինն առանձինն կը ծախուին բո-
լոր գրավաճառաց քով: Կեդրոնատեղին է Պալսնց գրատուն:

Վարժարանաց համար մասնաւոր զեղչ

3—10

ԿՕՇԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Տ. Հ. ԲՕԼԱՔ ԵՒ ԸՆԿ.

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1860 թ. ն

Դրեթէ կէս դարէ ի վեր հանրութեան վստահութիւնը գրաւած կօ-
շիկի եւրոպական այս մեծ գործարանը՝ որուն գլխաւոր միջերանոցն է
ՄԻՄԻԱՅՆ ԲԵՐԱ, ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 401

կը հայթայթէ արանց, կտնանց և տղայոց յատուկ զանազան տե-
սակ կօշիկներ որոնք իրենց չիքութեամբ և տոկունութեամբ կը
գերազանցեն միւս նմանօրինակ վաճառատանց ասլրանքները:

Անգամ մը զիմեւ բաւական է գոհ մնալու համար: 11—12

ՏԻԿԻՆ ՉԱՊԵԼ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ձեռ ու կարի մէջ իր ունեցած հաճախով ծանօթ Տիկին ՉԱՊԵԼ, որ վերջերս եւրոպա գաղած էր նոյն ճիւղին մէջ իր ունեցած զարգացումը կատարելագործելու համար, Académie de Coupeի փայլուն մէկ վճայողինով մայրաքաղաքս հասած է եւ երկու շաբաթ է ի վեր հաստատուած է Բերա, Մեծ փողոց, Սանթա Մարիա եկեղեցիին դէմ թիւ 418 արարթըմանը, ուր մեծ արհեստանոց մը հիմնելով սկսած է յանձնարարութիւններ ընդունիլ արգէն իսկ, բազմաթիւ հարուստ բնտանիքներէ: Իր հետ բերած է նաեւ Եւրոպայէն ամառնային կերպասեղինաց ճօխ մթերք մը զոր իր յաճախորդունիներուն տրամագրութեան ներքեւ գրած է:

1—13

ՔԱԼՈՏԻՄԻՆԻ

ՔՈՒՄԸ

ԵՒ

ԲՈՒՏՈՒՆ

Բարեգի բժշկական կանառեմ վկայեալ քիմիագետ Մ.

ՅԼԱԺԷԻ կողմէ պատրաստուած:

Քալոտրէմինի բուտոան և քոէմը մեծ համբաւ կը վայելեն իրենց հաճելի յատկութիւններուն համար: Առանց վերապահութեան կարելի է ըսել թէ ասոնք այս կարգի պատրաստութեանց ամենէն գերադանցն են: Քալոտրէմինի քոէմը ամէն տեսակ օճառէ աւելի լաւ կը մաքրէ մարմը: Երբ ամէն օր գործածուի գեղեցկութիւն, թարմութիւն և առողջութիւն կ'ընծայէ արտաքին երեւոյթին: Իսկ քալոտրէմինի բուտոան ալ այս գեղեցիկ արդիւնքները կը լրացնէ, ճերմկցնելով դէմքը բնական կերպով մը:

Այս անմահ քոէմը և բուտոան կը ծախուի Բերա, Պօն Մառչէ, Կալաթա, Թիւնէլի փողոց Մ. Հիսարի, Սթանպուլ, Եէնի ճամի, Մ. Քլէանթէս Հաճօրուլօի և Կահիրէ Բաշա, Մ. Բօսթաքի Միխայիլիտի վաճառատունները:

3—25